

KAREL ANČERL

11. 4. 1908 - 3. 7. 1973

Existuje srovnání, že hudební výkon dirigenta odpovídá námaze těžce pracujícího člověka. Vedle skutečného manuálního projevu, který vyžaduje fyzicky silnou osobnost, musí být dirigent vybaven spoustou vlastností, které mu umožní zvládnout umělecká díla po racionální i umělecké stránce, musí být schopen svou představu vnutit celému orchestru, který tvoří často velmi výrazné individuality. Měl by spojovat autoritativní vystupování s pokorou k uměleckému dílu, být nekompromisní v podstatných věcech a zároveň mít schopnost kompromisního řešení problémů, které přináší každodenní praxe. Jeho sebevědomí musí vyplývat z hluboké znalosti díla (Hans von Bülow jednou řekl, že „*dirigent by měl mít partituru v hlavě a ne hlavu v partituře*“) a ze schopnosti svoji představu prostřednictvím orchestru vyjádřit. Jenom výjimečné osobnosti se stávají velkými dirigenty. Mezi největší české dirigenty patří bezesporu Karel Ančerl.

Jeho rodina nejevila žádné mimořádné hudební nadání, a tak nikdo netušil, že se v rodině židovského výrobce likérů v Tučapech u Soběslavi narodil 11. dubna 1908 budoucí šéfdirigent České filharmonie. S hudbou se setkal již brzy, protože otec koupil ještě před válkou gramofon s obrovským trychtýřem, klikou na natahování a chraplavým praskajícím zvukem, ale snad to byl impuls, který vyvolal budoucí intenzivní zájem o hudbu. Začal se učit hrát na klavír, především jej však přitahovaly housle a stal se zdatným houslistou, hrál v kvartetu, poznal i orchestrální hudbu.

Otec jeho hudební snahy nepodporoval a na jeho přání začal Ančerl studovat reálné gymnázium v Praze (1914-1924). Studium přerušil a od září 1926 se stal žákem pražské konzervatoře. Studoval kompozici u prof. Jaroslava Křičky, dirigování u Pavla Dědečka a komorní hru u Jiřího Herolda, violisty Českého kvarteta, bicí nástroje u O. Šourka. Skladatelsky získal nejvíc v čtvrttónovém a šestinótovém oddělení Karla Háby. Konzervatoř absolvoval v roce 1929.

Německý dirigent H. Scherchen se rozhodl, že nastuduje a provede v Mnichově Hábovu čtvrttónovou operu *Matka*. K nastudování si vybral Karla Ančerla, který toto

náročné dílo připravil k provedení roku 1931. V té době se již Ančerl definitivně rozhodl, že dá přednost kariéře dirigenta před skladatelskou.

První stálé místo získal v Osvobozeném divadle, kde působil v letech 1931-1933 jako dirigent. S Orchestrem Jaroslava Ježka nastudoval a řídil hry *Golem* a *Osel a stín*. Vykonal zde velký kus práce, ale přesto hledal své uplatnění v oblasti symfonické hudby. V té době byl již ženatý a existenční provizorium nesl velmi těžce.

Jako dirigentovi se mu dostalo uznání při vystoupeních v cizině (Festival soudobé hudby v Amsterdamu 1933, Praze 1935, Barceloně 1936, Paříži 1937) i doma, kdy příležitostně dirigoval díla současných autorů. Získal pověst skvělého umělce a zejména zasvěceného znalce soudobé hudby. V letech 1933-1939 působil jako hudební režisér a dirigent pražského rozhlasu. Tato spolupráce byla přerušena okupací.

Za okupace byl uvězněn i s manželkou v koncentračním táboře Terezín (1942). Zde se mu narodil zdravý chlapec. Nikdo netušil, že mu je souzeno pouhých šest měsíců života, než zahynul i se svou matkou v plynové komoře. V Terezíně shromáždil Karel Ančerl kolem sebe skupinu hudebníků a v neutěšených poměrech zde nastudovali velká díla, jako je Verdiho *Requiem* nebo hudbu spoluvězně P. Haase. V roce 1944 byl zařazen do transportu do Osvětimi. Svoji rodinu, ženu, syna i rodiče již neviděl. Díky dobré fyzické kondici a shodě náhod se mu podařilo hrůzy války přežít.

Po válce přijal místo dramaturga a dirigenta v nově vzniklé Velké opeře 5. května (dnes Státní opera), s níž prováděl český i světový repertoár (*Prodanou nevěstu*, *Dona Giovanniho*, Čajkovského *Pikovou dámu*, Pucciniho *Bohému* i Hábovu čtvrttónovou operu *Matka*). V roce 1947 mu bylo nabídnuto místo šéfdirigenta Symfonického orchestru Čs. rozhlasu v Praze. Objem jeho práce s rozhlasovým orchestrem byl úctyhodný, ale přitom pohostinsky dirigoval Českou filharmonii a zajížděl i do zahraničí.

Vrchol dirigentské kariéry znamenal jmenování do čela České filharmonie, kde působil dlouhých 18 let (1950-1968). Jako dirigent prvního českého orchestru měl těžký úkol udržet Českou filharmonii na vysoké úrovni, kterou získala za působení Václava Talicha. Ančerl dokázal vtisknout orchestru svůj názor, zpočátku jej prosazoval těžce, postupem času získal do orchestru nové mladé síly a přesvědčil hráče o svých schopnostech. Vynikal schopností analyzovat skladby, kladl důraz na podstatné,

nenechal se zahltit detaily. Jeho kritici mu někdy vytýkali, že je suchý a málo romanticky rozevlátý. Dnes se ukazuje, že to byla jedna z největších Ančerlových předností. Sloužil poctivě skladateli, respektoval zápis díla a dokázal posluchači sdělit samu podstatu uměleckého díla, oproštěnou od jakýchkoli mimohudebních znaků. Rytmus byl v jeho pojetí velmi ukázněný. Jeho nastudování neslo znaky naprosté perfektnosti, orchestr ovládal úsporným gestem. K dotvoření umělecké představy hrála roli výrazná mimika obličeje. Ačkoliv byl pohybově mrštný, nikdy nedirigoval efektně pro obecenstvo.

Odvážně uváděl skladby autorů dvacátého století: Schönberga, Stravinského, Prokofjeva, Milhauda, Hindemitha a Brittena. Rozšířil repertoár o skladby současných českých autorů jako byl P. Bořkovec, V. Dobiáš, K. Slavický, J. Seidel, M. Kabeláč a další. Byl dirigentem, který uvedl velký počet premiérově uvedených skladeb.

Jeho repertoár byl široký, kromě současné hudby uváděl klasické i romantické autory. Za jeho působení se České filharmonii otevřela cesta do světa, od roku 1954 vyjížděl orchestr za hranice a získával vesměs obrovské úspěchy. Ančerl si vybudoval pozici dirigenta známého ve světě. Filharmonie navštívila tehdejší SSSR, NDR i další evropské země, projela úspěšně Austrálii, Nový Zéland, Čínu, Japonsko, Indii (1959). Ančerl osobně byl zván jako hostující dirigent na četná zahraniční vystoupení, kde řídil významné evropské orchestry.

Do let Ančerlova působení v České filharmonii spadá revoluce v nahrávací technice - dlouhohrající deska. Vznikla poptávka po nových nahrávkách. Právě snímky s Českou filharmonií byly velmi žádané. Gramofonové firmy se předháněly s atraktivními tituly a žádaly ty nejlepší orchestry, sólisty i dirigenty. Ančerlovy početné gramofonové nahrávky jsou dnes cenným dokladem jeho velkého umění. Nahrál skladby Mozartovy, Beethovenovy symfonie, Čajkovského klavírní koncert, četné Prokofjevovy i Stravinského skladby, Brahmsovy symfonie a koncerty; z české hudby Dvořákovu *Novosvětskou symfonii*, *6. symfonii*, houslový koncert, *Requiem*, Janáčkovu *Symfoniettu*, *Tarase Bulbu* a mnohé další. Četné nahrávky získaly zahraniční ocenění: *Alexandr Něvský* od S. Prokofjeva, *Šestá symfonie* B. Martinů, Janáčkova *Glagolská mše* a Dvořákovu *Requiem*.

Většinu nahrávek uskutečnil Karel Ančerl v letech 1959-1965. Nyní zahájil Supraphon projekt, v kterém vydá během čtyř let komplet 42 CD s nahrávkami Karla Ančerla a České filharmonie. Řada je nazvána *Karel Ančerl - Gold Edition*. Jsou dokladem Ančerlova mistrovství, a jsou z hlediska dnešních interpretačních nároků zcela nedostižné.

Spolupráce Karla Ančerla s Českou filharmonií byla velmi úspěšná a velmi plodná (celkový počet vzájemných koncertů je 766). O to bolestnější bylo, když se Ančerl rozhodl odejít po sovětské invazi v r. 1968 do emigrace. V šedesáti letech odešel do Kanady a stal se dirigentem Toronto Symphony Orchestra. Natočil se zdejším orchestrem krásný snímek Smetanovy *Mé vlasti*, zajížděl jako vyhledávaný a vážený umělec k jiným americkým orchestrům.

Se zpožděním se však na jeho zdraví projeví útrapy z války, k nimž se připojily i rodinné starosti. Karel Ančerl zemřel v Torontu 3. července 1973 ve věku 65 let. Odešel dirigent, jehož jméno je navždy spojeno s mimořádnou interpretací české i světové hudby a díky zvukovým nahrávkám je zprostředkováno i dalším generacím.